

ІНКЛЮЗІЯ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ ПІДХОДИ

Ірина Шульга,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
E-mail: ira.shulha@tnpu.edu.ua

Впровадження інклюзивної освіти в Україні відповідає сучасним європейським стандартам і гарантує кожній дитині право на освіту. Дотримання принципів недискримінації, рівності, доступності є основою реформ сучасної освітньої системи на всіх рівнях. Особливої уваги набуває інклюзія в закладах дошкільної освіти, адже своєчасне залучення дитини до інклюзивного середовища з урахуванням її індивідуальних можливостей і потреб є запорукою її успішної адаптації, формування індивідуальної освітньої траєкторії та особистісного становлення.

Водночас зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами висуває нові вимоги до організації інклюзивного середовища в дошкільній. Згідно з даними Міністерства освіти і науки України (станом на 1 січня 2025 р.) в закладах дошкільної освіти налічується 7 658 інклюзивних груп, в яких навчається 15 297 дітей з ООП; кількість спеціальних груп в ЗДО – 3 027, відповідно дітей з ООП – 34 531 [1]. Це вимагає переосмислення освітніх підходів, удосконалення педагогічної практики та підтримки фахівців.

Актуальність запропонованої теми підтверджується низкою релевантних наукових досліджень, які стосуються: концептуальних засад інклюзивної освіти (І. Демченко, В. Засенко, С. Колупасєва, Л. Таранченко, Н. Софій, З. Шевців); особливостей формування інклюзивного середовища в ЗДО (Т. Бех, Т. Басенко, К. Крутий, І. Царенюк); специфіки роботи з різними категоріями дітей з ООП (Н. Вертипорах,

Е. Данілавичюте, Т. Дегтяренко, З. Ленів, Ю. Рібцун); фахової підготовки вихователів та асистентів до роботи в інклюзивному середовищі (Т. Бех, С. Гордієнко, І. Жук, О. Левченко, Л. Прокопенко, І. Савчук, О. Токар) тощо.

Метою нашої наукової розвідки є узагальнення нормативно-правових засади та практичного досвіду впровадження інклюзії в закладах дошкільної освіти.

Для початку доцільно проаналізувати нормативно-правову базу, що регулює впровадження інклюзивної освіти в ЗДО. Варто зауважити, що на сьогодні ця база активно розробляється та оновлюється відповідно до сучасних суспільних потреб і вимог.

Впровадження інклюзивної освіти в ЗДО здійснюється відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» (нова редакція від 1 січня 2025 р.). Засади державної політики у сфері дошкільної освіти перегукуються із основними ідеями інклюзії, як-от: дитиноцентризм, особистісно орієнтований підхід, рівний доступ до здобуття дошкільної освіти, пріоритет сімейного виховання дитини, педагогічне партнерство сім'ї та закладу дошкільної освіти; доступність та інші [5]. Крім того, у Законі йдеться про створення необхідних умов, зокрема інклюзивного чи спеціального освітнього середовища, для здобуття дошкільної освіти дітьми з ООП з урахуванням особливостей їхнього розвитку та у спосіб і формах, які є для них найбільш зручними та ефективними. Щодо алгоритму зарахування дитини з ООП до закладу дошкільної освіти та відкриття інклюзивної групи у ЗДО, то процедура така: на підставі висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини з ООП та заяви її батьків чи інших законних представників дитина зараховується до інклюзивної групи, яка створюється керівником ЗДО, а в подальшому функціонує відповідно до порядку організації інклюзивного навчання у ЗДО, затвердженим Кабінетом Міністрів України [5].

Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання у ЗДО, «у разі утворення інклюзивної групи вводиться посада асистента вихователя, який забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу, бере участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами» [2]. Також за потреби та рекомендацією інклюзивно-ресурсного центру ЗДО забезпечує доступ до освітнього процесу асистенту дитини з ООП, яким може бути соціальний робітник, батьки чи інші законні представники дитини або уповноважена ними особа.

У 2024 р. Міністерство освіти і науки України розробило Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 р. та операційний план з її реалізації на 2024–2026 рр., мета якого «створити умови для доступу до якісної освіти кожного здобувача відповідно до його індивідуальних потреб та можливостей» [3]. Документом передбачено проведення моніторингу та оцінювання результатів реалізації інклюзивного навчання на всіх рівнях освіти, у тому числі у ЗДО (вересень 2026 р.) та підготовку рекомендацій за результатами проведеного моніторингу та оцінювання інклюзивного навчання.

У цьому контексті варто проаналізувати методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти, запропоновані Державною службою якості освіти України. Методичні рекомендації розроблені з метою забезпечення ефективного управління закладом освіти та при потребі корегування управлінських процесів. Одним із компонентів внутрішньої системи є «Створення в закладі дошкільної освіти безпечного, здорового та інклюзивного чи спеціального освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування, у тому числі забезпечення наявності ресурсів (ігрових, дидактичних, науково-методичних, матеріально-технічних, інформаційних тощо) необхідних для виконання державного

стандарту» [4]. У свою чергу цей компонент повинен відповідати таким чотирьом вимогам: 1) створення безпечного освітнього середовища; 2) створення здорового освітнього середовища; 3) створення інклюзивного чи спеціального освітнього середовища; 4) забезпечення ресурсами, необхідними для виконання державного стандарту дошкільної освіти. Кожна вимога містить низку індикаторів і критеріїв для оцінювання якості освітніх і управлінських процесів в закладах дошкільної освіти [4]. Як приклад наведемо їх для вимоги № 3 (Створення інклюзивного чи спеціального освітнього середовища). Критерієм оцінювання щодо дотримання вимоги є: забезпечення умов для спільного навчання, виховання та розвитку вихованців з урахуванням їхніх потреб та можливостей, а індикаторами: дотримуються принципів універсального дизайну та розумного пристосування у створенні освітнього середовища; облаштування ресурсної кімнати або ресурсних осередків в інших приміщеннях, сенсорних кімнат тощо для забезпечення тимчасової або постійної підтримки дітей в освітньому процесі; забезпечення педагогічних працівників допоміжними засобами для надання дітям з ООП підтримки в освітньому процесі [4].

Таким чином, аналіз стану впровадження інклюзивної освіти в закладах дошкільної освіти та сучасних управлінських практик засвідчує позитивну динаміку розвитку інклюзії у дошкіллі. Водночас ефективна реалізація цього процесу вимагає комплексної підтримки – методичної, кадрової та матеріально-технічної. Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є обґрунтування педагогічних умов, необхідних для успішного впровадження інклюзивної освіти з урахуванням сучасних викликів суспільства.

Список використаних джерел:

1. Статистичні дані Міністерства освіти і науки України. *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/osvita->

[2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani?utm_source=chatgpt.com](https://inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani?utm_source=chatgpt.com) (дата звернення: 19.05.2025).

2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 р. № 530 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.05.2025).

3. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 р. № 527-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.05.2025).

4. Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 04.03.2025 р. № 407). URL: https://sqe.gov.ua/metodrek-zdo-2025/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 19.05.2025).

5. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 р. № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 19.05.2025).